

BOÓC, ÁDÁM: SOME BASIC QUESTIONS OF HUNGARIAN ARBITRATION LAW (ORADEA: PARTIUM 2023) 138.

<https://doi.org/10.51783/ajt.2023.3.08>

Az alkotmány- és a jogtörténeti kutatásoknak is sajátja, hogy jellemzően kronologikus megközelítésűek. Ebből fakadóan a vonatkozó, nemegyszer egyetemi tankönyvként kiadott szakirodalom is zömmel korszakok szerint tagolt, bár kisebb-nagyobb eltérések¹ ebben is akadnak. Kivételként mindössze a romanisztika tekinthető, hiszen a napjainkban használt² vagy épp már nem használt³ tan-⁴ és kézikönyvek⁵ Iustinianus Institutionese szellemében születtek.

A másik lehetséges megközelítés a dogmatikai lehet, mely kétségtelenül alkalmasabb egy-egy jogintézmény vagy akár szervezet bemutatására, bár utóbbiak esetében már komoly szerzői bravúr szükséges. Sokkal komolyabb probléma, hogy a dogmatikai megközelítés zömmel átcsap kodifikációtörténetbe,⁶ mely a jogintézmények lényegét elfedi, s leginkább számonkérésre alkalmas adathalmazt generál. Ettől függetlenül a dogmatikai iskola mély gyökerekkel

rendelkezik a magyar jogtörténetben,⁷ s bizonyos jogterületek kifejezetten időtálló munkákat köszönhetnek neki.⁸

Mindenképp meg kell említeni az összehasonlító módszert is, mellyel egyfelől korszakok, másfelől adott (történeti távlatban mindenképp) időpillanatban kimerevített képek vizsgálhatók.⁹ Álláspontom szerint e megközelítés áll a legközelebb ahhoz, ami a választottbíráskodás mint a legnemzetközibb igazságszolgáltatási forma kutatása és bemutatása során alkalmazható.

Máshonnan közelítve minden nemzet jogtudományában megvannak azok a területek, melyekről egy-egy kutató neve ugrik be mindazoknak, akik azzal a területtel foglalkoznak. Magyarországon a választottbírók joga terén Boóc Ádám, a Károli Gáspár Református Egyetem intézetvezető egyetemi tanára juthat az olvasó eszébe, aki tudományos munkássága keretében a római joggal és a választottbírókkal foglalkozott mindig is. Nem mellékesen a Károli

¹ CSIZMADIA Andor (szerk.): *Magyar állam- és jogtörténet* (Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó 2007).

² MOLNÁR Imre – JAKAB Éva: *Római jog* (Szeged: Leges 2007).

³ NÓTÁRI Tamás: *Római köz- és magánjog* (Szeged: Lectum 2011).

⁴ BRÓSZ Róbert – PÓLAY Elemér: *Római jog* (Budapest: Tankönyvkiadó 1986).

⁵ FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei* (Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó 2009).

⁶ Ellenpélda erre Peter STEIN: *A római jog Európa történetében* (Budapest: Osiris 2005).

⁷ SCHWEITZER Gábor: „Közjogi provizórium, jogfolytonosság, új közjogi irány” in: Schweitzer Gábor: *A magyar királyi köztársaságtól a magyar köztársaságig* (Pécs 2017) 30.

⁸ TÖRÖK Gábor (szerk.): *A civilisztika dogmatikája* (Budapest: HVG-ORAC 2009).

⁹ A jogösszehasonlítás kapcsán lásd pl. FEKETE Balázs: „A jogösszehasonlítás kezdetei a szocialista jogtudományban” in NÓTÁRI Tamás – TÖRÖK Gábor (szerk.): *Prudentia Iuris Gentium Potestate. Ünnepi tanulmányok Lamm Vanda tiszteletére* (Budapest: MTA Jogtudományi Intézete 2010). 133–144.

jogászképzésébe éppen ő vitte be szabadon választható kurzusként utóbbit közel egy évtizeddel ezelőtt, és e tevékenysége nem korlátozódik a tudomány területére, hiszen évtizedes múltra tekint vissza szerepvállalása a Willem C. Vis Moot versenyében. A szerző illetően bemutatása talán elégséges ahhoz, hogy közelebb kerüljünk idén megjelent angol nyelvű monográfiájához, mely a hazai választottbírói jog alapjait kívánja az olvasó elé tárni.

A monográfia négy csomópontot jelöl ki. A szükségszerű történeti bevezetésen túl a választottbírók kijelölése, a választottbírói ítélet felülvizsgálata, végül a választottbírók felelősségének tárgyalása a legfőbb tájékozódási pontok. A harmadik rész kifejezetten részletes és a magyar jog szempontjából releváns összehasonlításokat tartalmaz az osztrák, az angol (szász) és a svájci joggal, mely utóbbi a szerző számára korábban is kedves téma volt.

A választottbírói jog Magyarországon kifejezetten régi múltra nyúlik vissza, noha az 1952. évi polgári perrendtartás egyik legnagyobb változtatása volt, hogy a perjogi kódexből kikerült az intézmény. Megérthető, hiszen a szocialista gazdálkodással az állampolgárok és gazdasági szereplők ilyen mértékű függetlensége az államhatalomtól nem volt tolerálható. A rendszerváltás után ugyanakkor egy teljes választási ciklust kellett várni, hogy a választottbírói jog megfelelő szabályozást kapjon idehaza. Ekkor dőlt el az is – most már kijelenthető: végérvényesen –, hogy többet nem lesz a perjogi kódexben ilyen jellegű szabályozás. Az eljárásjogi reformok kevesebb fényt kapó eseménye volt a 2017. évi LX. törvény (a továbbiakban: Vbt.), mely az addigi választottbírói jogtörvényt (1994.

évi LXXI. törvény a választottbíráskodásról, a továbbiakban: rVbt.) és rendszert felszámolta, és alapjaiban határozott meg új szabályokat.

Éppen ezért üdvös az a történeti bevezető, mely címétől eltérően a római jog előtti időkhöz követhet a gyökereket, bár tény az is, hogy a római jog egyes jogintézményei kapcsán a jelenkori intézményekkel való kapcsolat látszólagosságára fokozottan figyelni kell – ugyanakkor a recenzio feladata véget ér a kétségek rögzítésénél. A hazai fejlődés vázlata ugyanakkor a rendelkezésre álló források maradéktalan feldolgozását tükrözi, a forrásmennyiséggel arányos mértékben. Erénye a történeti fejezetnek, hogy a XX. század második felének alapvető változásait is megfelelően tárgyalja, akkor is, ha a téma szempontjából csak közvetett szereppel bíró jogszabályok állnak rendelkezésre. (19. o.) E körben Boóc Ádám a téma szempontjából releváns szerzők szinte mindegyikét idézi, mellyel egyebekben nagymértékben hozzájárul ahhoz, hogy ezen szerzők, például Fabinyi Tihamér gondolatait szélesebb szakmai körökben megismerjék. Itt érdemes megjegyezni, hogy ez az a pont, ahol a monográfiát nemcsak jogászok, de történészek is használnak forgathatják, hiszen a XX. század második felének magyar gazdaságáról talán árnyaltabb képet kaphatnak. (22. o.)

Ehhez a fejezethez kapcsolódik az egyik szerkesztési hiányosság is, mint-hogy a szövegben szereplő felsorolások bár kétségtől indokoltak, azok se nem egységesek, se nem illeszkednek a szöveghez. Jelenlétük tehát szükséges, de a megvalósításon egy potenciális második kiadás szerkesztésekor érdemes elgondolkozni. Nem oly erős hiányosság,

de a Vbt. és a rVbt. alapvető eltéréseit szemléltető táblázat indokolt lehetett volna, hiszen itt alapvető változások történtek. A történeti rész külföldi kitekin-tése nyilvánvalóan szétfeszítette volna a téma kereteit, így ezzel kapcsolatban hiányérzetünk nem lehet, tény ugyanakkor, hogy ezek kutatása is érdekes lehet a jelenkori jogalkalmazás, jogtudomány szempontjából.

A további három fejezet témaválasztása sem véletlen. Ezek azok a kérdések, melyeken egy-egy választottbíróági ítélet mulhat, hiszen különös jelentősége van az egyes választottbírók személyének, amiként annak is, hogy az adott állam milyen mértékben és módon avatkozik be, vagy marad távol az eljárástól. Tulajdonképpen előkérdése ennek az is, hogy a választottbíróági eljárás szabályai külön kódexben vannak-e, de az is, hogy az adott állam mennyire liberális a választottbíróágok szervezésében – engedi-e a választottbíróágok szabad szervezését, vagy épp kifejezetten korlátozza. Mely területeken biztosítja ennek lehetőségét: csak a szűken vett gazdasági kérdésekben teszi lehetővé, vagy engedi a sport, az energia vagy akár a családjog területén is? Ebben lehet az olvasónak némi hiányérzete, hiszen a rVbt. alapján Magyarországon több választottbíróág is működött.

A választottbírók kiválasztási és kizárási folyamatát a szerző a magyar szabályozáson keresztül mutatja be, nem csupán az UNCITRAL Model Law alapján készült Vbt. szabályain keresztül, hanem a Magyar Kereskedelmi- és Iparkamara mellett működő választottbíróág eljárási szabályzatán keresztül is, méghozzá külön, de egymást követően, ami jól mintázza a szabályozás hazai jellegzetességeit.

A monográfia legfőbb egysége a választottbíróági ítéletek állami felülvizsgálatának tárgyalása, a területi és kronologikus összehasonlítás itt jelenik meg a legmarkánsabban. A tér szempontjából a szerző alapvetően Közép-Európából kiindulva vizsgálódik és nem véletlenül a gazdasági élet szempontjából legnagyobb hatású területekre fókuszál. Anglia mint az ipari forradalom bölcsője és az évszázados *common law* talaján álló stabil jogrendszer országaként, Svájc pedig a kompromisszumok hazájaként állítható mintaként. E körben további kutatási terület lehet más posztszocialista országok vizsgálata, ugyanakkor az is tény, hogy a nemzetközi összevetést alapjaiban határozza meg a nemzeti választottbíróági törvények távolsága a már említett Model Law rendelkezéseitől.

A hazai szabályozás ismertetése időbeli összehasonlításon alapul, és öt fő kérdés mentén összpontosul. Ezen kérdések alapvetően határozzák meg azokat az eseteket, amikor az állami bíróságoknak beavatkozási lehetőségük van a felek által választott fórum döntésébe. Fontos ugyanakkor, hogy ez nem jelent további fellebbezési lehetőséget, az állami beavatkozás kifejezetten szűk körben érvényesülhet ekkor is – ellenkező esetben épp az ilyen eljárás lényege veszne el.

Külön történeti részt kapott a választottbírói felelősség kérdése, melynek taglalása során a szerző visszatért a hazai szabályozási környezetbe, ugyanakkor beemelt egy új szempontot, ez pedig a magyar esetjog. Az esetjog idehaza újabban fokozottan került előtérbe, igaz, leginkább a polgári bíróságok eljárása során, ugyanakkor még mindig nem kap elég figyelmet a választottbíróágot érintő ítélkezési gyakorlat

ismerete. Talán erre is vezethető vissza, hogy a magyar vállalkozások ózdkodnak az ilyen alternatív vitarendezési formák igénybevételétől. A bírói felelősség történeti vázlata a XIX. századig nyúlik vissza, a kiegyezést követően kerülhetett ugyanis sor arra, hogy ezt a kérdést a jogalkotásban szabályozandóként értékeljék. Értelemszerűen megváltozott a helyzet a Plósz-féle 1911. évi polgári perrendtartás keretében, hiszen ekkor a polgári- és a választottbíró-sági eljárást egyazon kódex szabályozta. (98. o.) Miért is fontos történeti kontextusban tárgyalni ezt a témát? A válasz egyszerű: napjaink jogalkotására jellemző a múlthoz való visszatérés bizonyos aspektusokban, így fontos, hogy egy-egy jogintézmény történetével tisztában legyünk. Ez olyan kérdés, mely a választottbíró-ságokon túlmutat, hiszen a szabályok logikája akár azonos is lehet a rendes bíróságok bíráiéval.

A kötet vitathatatlan érdeme, hogy a hivatkozások könnyen áttekinthetők, a könyv végén elhelyezett bibliográfia kimerítő részletességgel tartalmazza a téma szempontjából releváns hazai és külföldi szakirodalmat, így e körben hiányosság nem érezhető. A feldolgozott vagy épp csak hivatkozott jogesetek kapcsán ugyanakkor egy esetleges későbbi kiadás során érdemes lenne megfontolni azok valamikénti csoportosítását, továbbá az alapul szolgáló esetek nagyon rövid ismertetését is.

Összességében elmondható, hogy Boóc Ádám kötete amellet, hogy angol nyelvű, a hazai jogtudomány és gyakorló jogászság számára is hasznos, üdvös. A szerző a rá jellemző alapossággal járta körbe mindazon témákat, amiknek megértése nélkülözhetetlen a választottbíró-sági eljárások ismeretéhez.

*Timár Balázs**

* Tudományos segédmunkatárs, HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont JTI, 1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4. E-mail: timar.balazs@tk.hun-ren.hu.